

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמר במקלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "בף החיים"

ענייני חג החנוכה

אין לך גרוע מן הספק

פנים והחסד הגדול הזה? "בשביל שקדמו לאבותינו מעשים טובים בידעת הבורא ובעבודתו". מה שהיה אצל אברהם אבינו ע"ה ושאר האבות הקדושים, ששתלו ונטעו אמונה בבריאה. "שנאמר לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם" (דברים ז, ז), רק בזכות האבות הקדושים. לכן קיבלנו את התורה שזה מבדיל אותנו משאר האומות, "ומפני שייחד אותנו הבורא במצוותיו ובחוקותיו, והתבררה מעלתו על זולתו בכללותו ובמשפטיו", בזה שקיבלנו את התורה והמצוות התברר העליונות והמעלה של כלל ישראל משאר הברואים, כמו "שנאמר: ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים", המשך הפסוק: ככל התורה הזאת אשר אנכי נותן לפניכם (דברים ד ח), כל זה גרם ש"קנאונו עובדי עבודה זרה כולם", כל הגוים, "על דתנו קנאה גדולה". ואין שנהא כשנאת הדת.

מעלת ישראל מכל הנבראים בבריאה

הגמרא דורשת במסכת שבת (פט.): "הר סיני, למה נקרא שמו הר סיני", מפני שבו ירדה שנהא לעולם. כשכלל ישראל עמד בהר סיני וקיבל את התורה הקדושה, ברגע שקיבלנו את התורה, נוצרה שנהא לכלל ישראל. הם מקנאים. הם יודעים שאנחנו האומה הנבחרת. על ידי מתן תורה נעשה עם ישראל 'עם סגולה' [ידוע שהבריאה מחולקת לדומם (כמו העפר והאבנים), ויש מעלה מעליה, זה הצומח (שאר הצמחים), 'עשבים', 'אילנות'], ואחר כך יש את החי (כל בעלי החיים), 'הסוסים' וה'חמורים' וכי"ב], ואחר כך המדבר, (כל הבראה שמדברים, בני אדם המדברים). מוסיף על זה בעל הכוזרי בספרו (מאמר א אות לא והלאה) וכותב: כי יש עוד סוג, עוד מין, שהוא למעלה מהם. מה הוא? כלל ישראל (וע"ע שערי קדושה למחרתו ח"ג שער ב, וע"ע יחל אור פרשת תזריע עמוד קנה), ונגרמה שנהא וקנאה גדולה על דתנו. "וילחצו מלכיהם בשביל לערער עלינו שטנה ואיבה", השורש של כל השנהא הכבושה לעם ישראל אצל אומות העולם, "ורצונם להלחם בה ולעשות מריבה עמו", אם היה אפשר להם לאומות העולם הם היו (כביכול) נלחמים עם ה' יתברך, אבל "ואלהים הוא ומי יערב לו?", מי יכול להלחם עם הבורא.

כל המלחמה של אומות העולם בישראל - כוונתם במלחמה כלפי

הבורא יתברך

ומוסיף הרמב"ם (להקשיב היטב), "ואין לך זמן מאז שניתנה לנו תורה, עד זמנינו זה, שכל מלך עובד עבודה זרה גובר או מכריח או מתגבר או אונס, שאין תחילת כוונתו ודעתו לסתור תורתנו ולהפוך דתנו באונס בנצחון ובחרב". מאז שעם ישראל קיבל את התורה, כל דור ודור עומד להמך שלו, עומד אותו מלך שרוצה לעקור ולסתור את תורתנו ב'כח הזרוע', 'נצחון בחרב', והרמב"ם מונה את חלקם: "כמו עמלק, וסיסרא, וסנחריב, ונבוכדנצר, וטיטוס ואדריאנוס, והרבה כיוצא בהם", כל האומות כולם, מי שישתכל ב'דברי הימים', בתולדות של כלל ישראל, יראה כי תמיד יש 'מהלך' אצל אומות העולם לעקור ולקעקע את תורת ישראל על ידי 'כח הזרוע'. "וזה הנוע האחד משני הנועים", המין אחד משני המינים, "שהתכוונו בו לנצח החפץ האלוהי". זה אופן אחד. זה דרך אחת שבהם השתדלו אומות העולם, מלכי אומות העולם, לבטל את החפץ האלוהי, מה שהקב"ה בחר בנו ונתן לנו את תורתו. זה מין אחד, ב'כח הזרוע' ניסו. "אבל", מוסיף הרמב"ם, "הנוע השני", המין השני, "הם המחודדים משאר המלכויות והחכמים מיתר הלשונות, כמו האדומיים וה'פרסיים' והיוונים, שאלו כמו כן שמו כוונתם לסתור דתנו ולהפך תורתנו בטענות שטוענים עליה ובקשיות שמחברים", אבל הם עשו את זה במהלך חדש, שרצה לסתור את תורתנו הקדושה לא ב'כח הזרוע' על ידי 'חרב' ו'מלחמה', אלא על ידי 'טענות ומענות', 'קושיות' ו'סתירות'. 'חכמה'. 'חכמת יו'. בזה רצו לסתור את תורתנו הקדושה. "ומגמתם בכל זה, להפך התורה ולמחות עקבותיה בחיבוריהם, כמו שהתכוונו האנסים במלחמותיהם", כמו אותם הכת הראשונה, המין הראשון, שרצו ב'כח הזרוע' לנצחון וב'חרב' לסתור תורתנו.

נראה היום בעזרת ה', להתבונן קצת בענייני חג החנוכה, נקריא קצת מלשון הרמב"ם באיגרת תימן, מה ששלח לחזק את כלל ישראל שהיה עליהם גזירות 'שמד' [הרי גם בזמן שאנחנו נמצאים בו זה אותו דבר, יש כל מיני 'נסיגות' וכל מיני 'קשיים' וצריכים להתבונן במה להתחזק], ונקריא פסקא אחת, מה ששייך לענין שלנו לענין 'חנוכה', כך הוא כותב: "ועתה אחינו, חייבים אתם להטות אונכם ולשמוע מה שאסדר לפניכם, ותלמדוהו לטף ולנשים", זה לא רק לחכמים, אלא כל הציבור בכללותו, אנשים נשים וטף מחוייבים להטות אוזן, ואיש את אחיו יעזורו, "כדי שיתקיים להם מה שהסתפק מאמונתם", כלומר, מה שנגרם ספיקות ב'אמונה', "ותתחזק בנפשותם האמת שאין לזוז ממנה, ויצילו הבורא ויצילכם מן הספק". כי אין לך דבר הגרוע מן הספק. 'ספק' בגימטריא 'עמלק' כידוע, (על כתר שם טוב והספות סי צג), זה אותו חשבון, אותה גימטריא, כי זה הכח של 'עמלק' - להטיל ספיקות בענייני 'אמונה'. 'אשר קרך בדרך' (דברים כה יח), לשון 'קור' (על רשי"ש), שהוא קירר את האמונה על ידי 'ספיקות': 'אולי כך, ואולי כך'. זה הענין של 'עמלק'. ולכן מתפלל הרמב"ם שיצילו הבורא - ויצילכם מן הספק. כי 'אין שמחה כהתרת הספיקות' (פמ"ג א"ח סימן תרפב מש"ז אות א, מצודת דוד משלי טו ל).

רדיפת ישראל על ידי אומות העולם

ואחרי שהרמב"ם מאריך להראות איך נרדפו כלל ישראל על ידי אומות העולם, מוסיף הרמב"ם לציבור בתימן לעודד אותם ולנחם אותם, "ואתם

1. הרי זה ידוע, כי בזמן הרמב"ם ע"ה, היישוב היהודי בארץ 'תימן' פנה אליו בשאלה מכמה סיבות, דבר ראשון: בארץ ההיא היה שם צרות, צרות צרורות, וכרגיל מי סובל? היהודים. וכשיש צרות, יש גם כן 'משיחים' למיניהם.. עמד אחד שטען שהוא 'משיח', והתחיל לבלבל את הציבור, והם היו נבוכים, מישוה מבלבל אותם, משגע אותם, לא ידעו מה לעשות. והתקופה ההיא הייתה תקופה קשה, היה גזירות 'שמד' בכל תפוצות ישראל, ב'תימן' ובארצות ה'מערב', וב'ספרד' ובכמה מקומות אחרים. לכן שלחו לרמב"ם בבקשה שיאיר את העיניים ויחזק את הלבבות. מה צריכים לעשות, במה צריכים להתחזק.

ורבינו הרמב"ם באיגרת המופלאה שלו 'איגרת תימן', הוא כותב לחכמים מארץ תימן, לציבור שם, מה צריכים לעשות בעת חשוכה כזו, בעת שאור וחושך משמשים בערבוביא, ויש ריבוי צרות, במה צריכים להתחזק.

'אין ישראל אומה אלא בתורתה'

2. כך הרמב"ם כותב: "דעו, שזאת היא תורת ה' האמתית, שניתנה לנו על ידי אדון כל הנביאים הראשונים והאחרונים, שבתורה הזאת הבדילו הבורא משאר בני העולם", תורתנו הקדושה, תורת אמת, שקיבלנו מהבורא יתברך, בזה אנו נבדלים מכלל שאר בני העולם. רב סעדיה גאון ע"ה (אמונות ודעות מאמר ג פרק ז) כותב: 'אין אומת ישראל אומה אלא בתורתה'. 'תורתה' היינו 'תורה שבכתב' ו'תורה שבעל פה', בזה אנו נבדלים משאר בני העולם. "שנאמר רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם, ויבחר בזרעם אחריהם, בכם מכל העמים כיום הזה" (דברים י טו), ונפלא להתבונן בפסוק הזה: רק באבותיך חשק ה'. כביכול, הבורא יתברך יש איזה 'חשק', ומה החשק? לאהוב אותנו. במה זה מתבטא? שהוא בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. "ואין זה לפי שהיינו ראויים לכך, אלא בחסדו של הבורא שהתחסד אלינו והטיב לנו". מה שכלל ישראל קיבל את התורה זה מחמת 'חסד' מיוחד שהבורא יתברך האיר פנים אלינו בטובו והטיב לנו, ובזכות מה כל ההארת

אחינו, האינכם יודעים שבימי נבוכדנצר הרשע הכריחו את ישראל לעבוד עבודה זרה, נבוכדנצר הרשע גזר שכל כלל ישראל חייב לעבוד 'עבודה זרה', היה לו 'עבודה זרה' מיוחדת ב'בקעת דורא', היה לו שם איזה מין אלוה עם 'כישוף' והיה צועק ומדבר ומטעה את העולם, ומי שלא היה שומע היה הורג אותו, כמו שידוע במקראות (דניאל פרק ג), "ולא ניצלו מן הנמצאים", מכלל ישראל באותו דור, מי לא כרע לאותה עבודה זרה? "אלא דניאל חנניה מישאל ועזריה". רק הם שיכלו לעמוד כנגד הגזירה הזו של נבוכדנצר. "וסוף דבר השמידו הבורא יתעלה, והאביד נימוסו, וחזרה האמת למה שהייתה".

גזירת מלכות יון על איבוד הדת

ומה שייר לענין שלנו, זה מה שהרמב"ם כותב כאן: "וכן ארע בבית שני, כשגברה מלכות יון הרשעה וגזרו שמדות גדולות ומשונות על ישראל, לאבד הדת", כל מגמתם וכוונתם של מלכות יון זה לעקור ולקעקע את 'דת ישראל', את תורתנו הקדושה, איך זה מתחיל? "וגזרו עליהם חילול שבת, ולהפר ברית מילה, ושיכתוב כל אחד מישראל בלבושו שאין להם חלק בה' אלהי ישראל", זה מה שהם ביקשו היוונים, שכלל ישראל יכפור בבורא יתברך "ושיחקוק בקרן שורו כענין הזה, ואחר כך שיחרוש בו", כמו שדרשו רבותינו (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ב, בראשית רבה פ"ב ס"ד ד) כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק באלהי ישראל. "ועמדו בגזירה זו כמו", בערך, "חמישים ושתים שנה",

כך בדיוק הכת השניה. חפצים המה לסתור את התורה, אבל באופן חדש, לא ב'כח הזרוע', אלא ב'כח הטענה'.

כל כלי יוצר עלייך לא יצלח

אומר הרמב"ם, "וזה לא יצלח ולא זה", יש לנו הבטחה שאלה ואלה יכרעו וייהרסו. לא יצליח שום דבר, "שהקב"ה בישר אותנו על ידי ישעיהו, שכל אנס או נצחן שיחכוין לסתור תורתנו ולבטל דתנו בכלי זיין, ב'נשק', 'יישבר הבורא כלי מלחמתו ולא יצליחו. וזה על דרך משל, כלומר: שעצתו לא תושלם לעולם. וכמו כן כל טוען שיחכוין לבטל מה שבידינו, יצא מחוייב מן הדין בטענתו ויבטל אותה ולא תתקיים, כמו שנאמר, בספר ישעיה (נד יז), "כל כלי יוצר עלייך לא יצלח, וכל לשון תקום איתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאום ה'", מפרש הרמב"ם, 'כל כלי', כלומר כל 'כלי נשק' שינסו אומות העולם להלחם איתנו, 'לא יצלח', זה יישבר, ייהרס, ו'כל לשון', כל אומה שתקום ב'כח הלשון' לסתור ב'טענות ומענות' את תורתנו הקדושה 'תרשיעי', את תעשי אותה שהיא רשעה בדין, את תנצח, כלל ישראל ינצח. זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאום ה'. אלה הם המהלכים שהיו בכלל הבריאה בשני אופנים אלו לעקור את דת ישראל.

כל הכחות שקמו לערער על היהדות כולם יאבדו

והרמב"ם מוסיף אחר כך: "ואחר כך התחדשה כת אחרת", כת שלישית, "שמגדלת בענינה ומררה חיינו משתי עיני הכחות, כלומר מכת ההתגברות ומכת הטענות והקושיות", וזו הכת של ה'נצרות', "וראתה בעצה להכחיד שם האומה הזאת בדרך אחרת", איך? "והוא שהתנכלה בעצתה להתודע בשם 'נבואה', ולחדש דת מבלעדי תורת ה'. והודיעה ברבים ששתי התורות מאת ה', וכוונתה לחדש הספק' ולהכניס 'מבוכה' בלבבותינו". זה טענת הנוצרים וזה המהלך שלהם. לא ב'כח הזרוע' ולא ב'כח קושיות', אלא ב'כח 'תוספת': יש עוד דת חדשה. וכאן הרמב"ם מאריך, (לא אקריא את זה), מה יצא הסוף עם זה. ואחר כך "עמד אחריה משוגע", מי זה ה'משוגע'? אצל הרמב"ם כידוע זה המוסלמי המפורסם (היה משוגע באמת), "ונהג כמנהגו, כלומר: לשנות דתנו", וגם על זה אומר הרמב"ם כי אף אחד לא יצליח, ואי אפשר שכלל ישראל חלילה יינזק מהם, כמו שביאר את הפסוק: 'כל כלי יוצר עלייך לא יצלח, וכל לשון תקום איתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאום ה' (ישעיה נד יז).

והרמב"ם מוסיף אחר כך: "ושלשת המערערים האלה", שלשת הכחות הללו, "כלומר: כת האנסים, ב'כח הזרוע', "והכת הטענות טענות, והכת המדמה לדתנו, כולם יאבדו, ואם תראה להם שום גבורה ונצחון בשום זמן", אם בכל זאת תראה שלכאורה השעה משחקת להם, שיש איזה תקופה שהם המנצחים, שהם ה'גיבורים', אומר הרמב"ם: "לא תעמוד להם הגבורה ההיא ולא יאריך להם הנצחון ההוא", זה נצחון לזמן, נצחון עראי, אבל לא חלילה נצחון לנצח. "וכך גזר עמנו בוראינו יתברך, והבטיחנו מעולם ועד עולם, שכל זמן וזמן שיעמוד על שונאיהם של ישראל - (בלשון נקיה) - 'שמד', או שיתחדש עליהם שום רוגז, שהוא עתיד לסלקו ולהסיר', הקב"ה בסוף יבטל את כל הצרות הללו. וכמו שאמר דוד המלך ע"ה בספר תהילים (קכט, א-ב): 'רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל, כלל ישראל בוכה לפני הבורא: 'ירבון העולמים, הרבה צוררים ציערו אותי מנעורי', מוזמן שכלל ישראל נהיה 'אומה', תמיד רודפים אותנו, 'רבת צררוני מנעורי', הוא כופל את זה מרוב כאב וצער (תהילים שם ב), אבל, אף על פי כן, גם לא יכלו ל'.

מלכות יון הרשעה הייתה שולטת על כלל ישראל בגזירותיה ברשעות הזו במשך 52 שנה. לא יום ולא יומיים, תקופה ממושכת. "ואחר כך איבד הקב"ה ממשלתם ודתותיהם יחד", האומה של ה'יוונים' נאבדה יחד עם הממשלה שלה, עם ה'כח' וה'עוצמה' שלה. כל ה'אימפריה' של 'יון' כרעה יחד עם הדת שלה. התבטלה ואיננה. "וכן תמצא ברבותינו אומרים ברוב המקומות: פעם אחת גזרה מלכות יון הרשעה שמד על ישראל", בכמה מקומות בבתלמוד יש שגזרו כל מיני גזרות כל מיני שמדות, אבל הסוף "ושלום על ישראל, כך וכך גזרו עליהם, ואחר כך היה מבטל הבורא יתברך הגזירה ההיא, והיה משבית אותה, והיה מבטל ומשמיד הגזר אותה". כך הכלל בידינו: "וכן אמרו ד"ל שמדא עביד דבטייל. השמד עתיד להתבטל.

הבטחת השי"ת ליעקב אבינו ע"ה - כל האומות סופם שיתבטלו וישראל יישאר

ואומר הרמב"ם כי זה מה שהבטיח הקב"ה ליעקב אבינו ע"ה, "וכבר הבטיח הקב"ה ליעקב אבינו ע"ה, שאף על פי שישתעבדו האומות בזרעו ויענו אותם ויגברו עליהם", האומות יתגברו עלינו, אבל כלל ישראל יישאר ויעמוד, "הם יישארו ויעמדו, והמשתעבדים בהם יחלפו ויאבדו, כמו שנאמר", בספר בראשית (כח יד), "והיה זרעך כעפר הארץ", לומר הרמב"ם פשט נפלא בפסוק הזה: מה ההבטחה 'והיה זרעך כעפר הארץ'? 'כלומר, אף על פי שהם נתונים למרמס ולמרפס', כלל ישראל נתונים למרמס ולמרפס, 'כעפר הזה שהכל דרוסים אותו', מי לא דורך על העפר? כולם 'הולכים', וכולם 'דורסים' וכולם 'רומסים' את העפר, אבל הסוף הוא, "וסוף שייגברו וינצחו", שכלל ישראל יתגברו וינצחו. "וכן על דרך משל, כמו שהעפר", שדורכים עליו, "ובאחריתו יעלה על הדורסים אותו, ויישאר הוא", בסוף מי מכסה את מי? העפר מכסה את כולם. כשקוברים את האדם מכסים אותו בעפר. "והדורסים אותו לא יעמדו". כלל ישראל נמשל 'כעפר הארץ', דורסים ורומסים אותו, אבל בסוף העפר הוא שעולה, הוא שנישאר, הוא שמכסה, וזה שדרס בטל מן העולם ואיננו. ושלום על ישראל. ואני מסיים עם לשון הרמב"ם (בהמשך, וצריכים להתבונן בזה): "וכן הבטיחנו הבורא על ידי נביאיו, שלא נאבד ולא יעשה עמנו כליה", חלילה, תמיד כלל ישראל יישאר, "וכמו שאי אפשר שתתבטל מציאותו של הקב"ה, כן אי אפשר שנאבד ונתבטל מן העולם", כמו שהבורא יתברך אי אפשר, אין מציאות חלילה וחס שתתבטל מציאותו, כך כלל ישראל לא שייך כל עיקר שיתבטל, כמו שאמר הפסוק במלאכי (ג:ו): 'כי אני ה' לא שנית ואתם בני יעקב לא כילתם'.

בהגיע ימי חג החנוכה צריכים להתבונן בחסדי ה' עמנו

בדבר הזה צריכים להתחזק ולהתבונן כשבא חג חנוכה, כשבא המועד הזה. בשביל מה נקבע המועד הזה? בשביל ההתבוננות. להודות ולהלל על הניסים. הגמרא אומרת במסכת שבת (כא:): 'מאי חנוכה?', אומר רש"י (ד"ה מאי חנוכה): על מה תיקנו את הנס? 'על איזה נס קבעוהו? 'דתנו רבנן'. והגמרא מביאה ברייתא: שמונה ימים של ימי חנוכה אין להספיד בהם, אין להתענות בהם. ולמה תיקנו את ימי החנוכה? כיון שבזמן בית שני כשגברה מלכות יון, וגזרו מה שגזרו, וטמאו את כל השמינים, ואחר כך מלכות בית חשמונאי נצחו, וגרשו אותם, חיפשו שמן ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, ונעשה נס וגדלק שמונה ימים, ולשנה אחרת קבעו ועשו ימים טובים בהלל ובהודאה". (כך לשון הגמרא שם).

'מאי חנוכה? דתנו רבנן!'

וכבר אמרו המפרשים: 'מאי חנוכה? דתנו רבנן'. במה מתבטא 'חנוכה?', ב'תנו רבנן'. בלימוד תורה. להוסיף בלימוד, להוסיף בלימוד של 'תורה שבעל פה', כי הנצחון היה של 'חכמה', של 'תורה שבעל פה' כנגד חכמת יון, (כמו שנבאר בהמשך בעזרת ה'). זה המועד שנקבע לציון הנס של לימוד תורה שבעל פה.

ותחילה צריכים אנו להתבונן ולבאר קצת את מאורע הנס של חנוכה. כדי להלל ולהודות. צריכים לשון את הנס של מלכות בית חשמונאי. בתפלת 'על הניסים', פותחים: 'על הניסים ועל הפורקן' (פורקן פירושו 'פדות', 'ישועה' - אונקלוס שמות ח יט, מצודות תהילים קלו כד. וע"ע חוקי רצון ח"ב ס"ח אות ג), 'ועל הגבורות ועל התשועות, ועל הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'. הזכרנו דברי הרמב"ם כי התקופה של הגזירות הקשות הללו היו במשך 52 שנה, בהם פרצו היוונים פרצות בכלל ישראל, אבל 'בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשכחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם, מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים'. וזה כמו שהרמב"ם מביא כי יש לנו הבטחה שכלל ישראל תמיד יישאר, תמיד ינצח, וכל שמד עשוי להתבטל וייתבטל בסוף.

רבים ביד מעטים

עיקר הנס הגלוי לעין היה במה שהיו 'גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים', ובאמת, מי שיבוא להתבונן בכל דברי הימים של כלל ישראל, כשערכו מלחמה, לעולם כלל ישראל היה 'במיעוט אנשים' כנגד 'רוב', וכשנצחו היה זה רק בגלל שהקב"ה עזר. תתבוננו ותראו. יש לנו 'ספר הספרים', ספר 'התנ"ך', מי שילמד בו ויעיין בו ימצא בו, לא פעם אחת ולא במקום אחד, אלא בהרבה מקומות את ההדגשה, את הלימוד הזה: כשמנצחים מנצחים ברצונו של הבורא יתברך. לא בגלל שום סיבה אחרת. לא ב'כח הזרוע'. 'באלהים נעשה חיל' - והוא יבוס צרנו' (תהילים ס"ד). 'שוא תשועת אדם' (שם ג). וזה עצמו לימוד מוסר השכל על הענין הזה של 'נצחון': כשמנצחים - 'במיעוט' מנצחים: לא ב'כח הזרוע'. 'רבים ביד מעטים' כמה היו בני חשמונאי כשיצאו למערכה? כמה 'בדידות' היו להם? היו 'מעטים', כמו שאחנו אומרים 'רבים ביד מעטים', אבל כמה 'מעטים'? רש"י בספר דברים על הפסוק 'ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה' (לג"א), מפרש רש"י: זה מלכות בית חשמונאי, שהיו שנים עשר איש כשיצאו למלחמה נגד יון! שנים עשר איש ויצאו למערכה! כשעמדו וראו יוחנן מתתיהו ובניו שהגיע הזמן להילחם, 'הגיעו מים עד נפש': כמעט טמאו את פך השמן האחרון. נגעו בבת נפשם של כלל ישראל - יצאו למלחמה. אספו את כל הלוחמים, עשו ספירה כמה יוצאים למערכה, 'התפקדו', כמה יש? 12 איש. יוצאים נגד מי? נגד אימפריה, נגד אלפים ורבבות. על סמך מה? אם היו שואלים אותנו, יש רק 12 איש, האם יש טעם שיצאו למלחמה כנגד אלפים ורבבות? זה היה נראה לנו כשגעון. אבל כשיש צורך - יוצאים למלחמה. והחשמונאים נצחו. כי הקב"ה היה איתם. זה לא תלוי לפי כמות אנשים. זה תלוי אם הקב"ה איתך. ואם הקב"ה איתך - אפילו יחיד, אם יצא למערכה ינצח. אברהם אבינו ע"ה יצא למערכה עם אליעזר, כנגד ארבעה מלכים ונצחו אותם (כמו שלמדנו בפרשת לך לך).³

3. מלחמת אחאב מלך ישראל ובן הדד - רבים ביד מעטים

אני רוצה להקריא כמה פסוקים מספר מלכים (א' פרק כ), יש כאן סיפור על אחאב, (כדאי פעם אחת לקרוא ולהתבונן בזה), 'ובן הדד מלך ארם קיבץ את כל חילו, ושלושים ושנים מלך איתו, וסוס ויעל ויצר על שומרון וילחם בה' (מלכים א', כ א), 'בן הדד' היה מלך 'ארם', והוא אסף את כל הצבא שלו, ועוד 'תגבורת' שלושים ושנים מלכים, וסוס ורכב, שזה 'הטנקים' של אותו זמן, ובאו להלחם נגד שומרון. 'וישלח מלכים אל אחאב מלך ישראל העירה' (שם ב), הוא לא מיד פתח במלחמה, אלא הוא שלח שליחים, 'ויאמר לו, לאחאב מלך ישראל בשומרון, כה אמר בן הדד, כספך וזהבך לי הוא, ונשיך ובניך הטובים לי הם' (שם ג). תדע לך, כל מה שיש לך, 'כסף' ו'זהב', 'משפחה', אנשים נשים, בנים, הכל שייך לי. 'וענן מלך ישראל ויאמר כדברך אדוני המלך, לך אני וכל אשר לי' (שם ד). מי יכול להלחם כנגד 'ארם', ועוד עם כל התגבורת של שלושים ושנים המלכים אשר איתו? אני נכנע מראש. מה שאתה מבקש: כסף וזהב נשים ובנים, הכל יהיה לך. @84וישובו המלכים, ויאמרו כה אמר בן הדד לאמר, כי שלחתי אליך לאמר כספך וזהבך ונשיך ובניך לי תיתן' (שם ה). את זה ידעתי שתיתן לי, אבל מה שאני גוזר עליך הוא, 'כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך, וחיפשו את ביתך ואת בתי עבדיך, והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו' (שם ו). כאן הוא מבקש דבר חדש: 'את כל מחמד עיניך'. ומיד יש מפנה אצל אחאב, אחאב עושה 'כינוס', 'ויקרא מלך ישראל לכל זקני הארץ, לכל היועצים

ולכל הזקנים, ויאמרו דעו נא וראו כי רעה זה מבקש', בן הדד הוא לא מתנהג כהוגן, הוא מבקש עליה, 'כי שלח אלי נשי ולבני ולכספי ולזהבי ולא מנעני ממנו' (שם ז), בתחילה, בשליחות הראשונה שהוא שלח אני הסכמתי לתת לו הכל: את 'הכסף', את 'הזהב', את 'הנשים' ו'הבנים', להפקיד את כל משפחתו. וכמה בנים היו לאחאב? שבעים (מלכים ב' י א). את כולם היה צריך לתת לבן הדד. ומי יודע מה היה עושה איתם? אולי היה מוציא את כולם להורג. הכל הוא חייב לתת. זה לא דבר קל לוותר על זה. אבל הוא וויתר על זה. אבל כאשר הוא מבקש 'את כל מחמד עיניך', הוא מתנגד בכל תוקף. 'ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם, אל תשמע ולא תאבה' (שם ח). מה קרה, למה מתחילה הסכים ואחר כך לא? מפרש רש"י, בתחילה, הוא ביקש רק כסף וזהב, אז הוא הסכים אחאב, אבל אח"כ הוא ביקש את כל מחמד עיניך, אומר רש"י (פסוק ז), זה ספר תורה (ווע"ע סנהדרין קב:). הרי אחאב היה 'מלך ישראל', ולכן היה לו 'ספר תורה', וגם את זה בן הדד מבקש, ואת זה הוא כבר לא הסכים לתת. הוא יודע שאם הוא לא יתן את הספר תורה, מיד תפרוץ מלחמה. ובכל זאת הוא לא מסכים להפקיד את הספר תורה. 'ויאמר למלאכי בן הדד, אמרו לאדני המלך: כל אשר שלחת אל עבדך בראשונה, אעשה'. את הכסף וזהב שלי, והנשים שלי והבנים שלי, אבל 'זהבך הזה, מה שביקשת בפעם שניה, לא אוכל לעשות', אני מצטער לא אוכל לעשות. 'וילכו המלכים', הם השליחים, 'וישיבוהו דבר' (שם ט). .. בן הדד שומע את הדברים, פירושו של דבר שהוא לא מוכן להכנע אליו: 'וישלח אליו בן הדד, ויאמר כה יעשו לי אלהים, וכה יוסיפו אם ישפוק עפר שומרון לשעלים, לכל העם אשר בגלגל' (שם י). אין מספיק 'עפר' בבכל העיר הגדולה עיר 'שומרון' לצבא שלי.. אם הצבא שלי יבוא וייכנס אין לו מקום לעמוד בשומרון מרוב ריבוי החיילים שיש לי. והוא בא ורוצה להכריז מלחמה כנגד? הוא לא נכנע אחאב? 'ויען מלך ישראל ויאמר, דברו. אל יתהלל חוגר כמפתח' (שם יא), 'חוגר' זה מי שחוגר את ה'חרב' לקראת המערכה, 'ומפתח' זה מי שחוזר מהמערכה ומוריד את החרב, אתה עדיין לא חזרת מהמערכה, אל תתהלל. אמנם הצבא שלך מרובה, יש לך סוס ורכב, שלושים ושנים מלכים אשר איתך, אבל 'אל יתהלל חוגר כמפתח', נראה דבר מי יקום. 'ויהי כשמוע' בן הדד 'את הדבר הזה, והוא שותה', משתכר, שותה יין, 'הוא והמלכים בסוכות', יושבים מחוץ לשומרון במצור, 'ויאמר אל עבדיו שימו, וישימו על העיר' מצור (שם יב). התחילו כלי המצור להפקיע את שומרון. מלחמה עד חרמה. 'והנה נביא אחד נגש אל אחאב מלך ישראל, ויאמר: כה אמר ה' הראית את כל ההמון הגדול הזה, צא ותתבונן שלושים ושתים מלכים, אלפי חיילים, עד שאין מספיק 'עפר' בשומרון בשבילם יוצאים למערכה איתך, 'הנני נותנו בידך היום, וידעת כי אני ה' (שם פסוק ג). אתה תנצח. כך בא הנביא ומוסר לאחאב. אחאב לא היה צדיק גדול, הרבה תועבות עשה, ואף על פי כן, כיון שלא רצה להפקיד את הספר תורה בא הנביא ואומר לו אתה תנצח. 'ויאמר אחאב: במי? אין לי צבא. במי אני ינצח? אין לי איך להלחם? ויאמר כה אמר ה', בנערי שרי המדינות. מפרש רש"י, כל שר של מדינה אחרת היה צריך לשלוח את הבן שלו לאחאב לפקדון, למשמרת, שהוא לא יילחם עם אחאב. לקחו אותם 'בני ערובה'. מצווה הנביא כי עם הנערים האלה אתה תצא להלחם. 'ויאמר מי יאסור המלחמה? מי יצא בראש הגדוד? כך שואל אחאב. 'ויאמר אתה' (שם יד). אחאב יוצא להלחם נגד השלושים ושתים מלכים, והחיילים שהיו איתו הם נערי שרי המדינות. 'ויפקד את נערי שרי המדינות. אחאב עושה 'מפקד', לדעת כמה חיילים יש לו לצאת למערכה, 'ויהיו מאתים שנים ושלושים', עשו 'מפקד' ומצאו שיש רק 232 נערים. 'נערים', בקושי כל אחד יודע להרים 'חרב'. ועם זה הם יוצאים למערכה. הם הארבעים. הם החיל שפורץ את המצור. ובהם יוצאים להלחם כנגד צבא אשר לא ייספר מרוב. 'ואחריהם פקד את כל העם, כל בני ישראל, וכמה יצא כל בני ישראל? 'שבעת אלפים' (שם טו). 'ויצאו בצהריים', לא 'לעת ערב', ולא 'באשמורת הבוקר', שאלה הם השעות הטובות להפתיע את האויב, אבל בשעת הצהריים, בשעה שהשמש מאירה בכל תוקפה, כשכולם רואים אותם, בשעה זו יצאו למלחמה. 'ובן הדד שותה שיכור בסוכות, הוא והמלכים שלושים ושנים מלך עוזר איתו' (שם טז), המקרא מדגיש: הוא לא לבדו, אלא עם עוד שלושים ושנים מלכים איתו. 'ויצאו נערי שרי המדינות בראשונה, יצאה ה'פלוגה' הראשונה, הגדוד' הראשון, 232 נערים ואחאב בראשם יוצאים למלחמה, 'וישלח בן הדד, ויגידו לו לאמר: אנשים יצאו משומרון' (שם יז). מיד ה'צופים' מדווחים לבן הדד: 'אדונינו המלך יצאו להלחם איתך, 232 ילדים יוצאים להלחם כנגדך'. 'ויאמר אם לשלום יצאו - תפשו חיים', תתפסו אותם חיים, 'ואם למלחמה יצאו, חיים תפשו' (שם יח), הוא שיכור, שותה יין ומדבר איתם. זה שיכור. 'ואלה יצאו מן העיר, נערי שרי המדינות, והחיל אשר אחריהם' (שם יט). מתחילה המערכה. 'ויכו איש איש', כל אחד הכה את האיש כנגדו, 'וינוסו ארם, וירדפם ישראל, וימלט ארם בן הדד על סוס ופרשים' (שם כ). בן הדד ברח. לא נשאר לו כלום. 'ויצא מלך ישראל ויך את הסוס ואת הרכב, והכה בארם מכה גדולה' (שם כא). (מי שרוצה ימשיך הלאה לקרוא את המקראות. לא נמשיך בזה כעת).

וכל זה זה לימוד מוסר גדול, שיוצאים למערכה כנגד שלושים ושנים מלכים - עם מאתיים ילדים. ללמדך: 'רבים בין מעטים'. לא 'כח הזרוע' עוזר.

כאשר גוזרים על התורה - יוצאים למלחמה!

במשך חמישים ושתיים שנה גזרו גזירות ועשו צרות צרורות, אבל ברגע שגזרו 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך', לא יכלו להתאפק: יצאו למערכה. עם שתיים עשרה איש! כי לא 'כח הזרוע' עוזר - אלא הש"ת. 'ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה' (בראשית לג יא). יצאו למערכה ונצחו. זה נקרא 'גס חנוכה'.

כל הקדוש מחבירו - חרב מחבירו

וכבר הזכרנו (כמה פעמים) דבריו הידועים והמפורסמים של הרמב"ן באיגרת לבנו רבי נחמן שיישב בספרד (כתבי רמב"ן ח"א עמוד שסח)⁵, כשהוא מתאר את ירושלים, הוא כותב ומספר לבנו: כאשר הגעתי לירושלים, מה אגיד לך בני, רבי נחמן, בירושלים אפילו 'מנין' אנשים לא מצאתי. מנין לא היה בירושלים בזמנו של הרמב"ן (לפני 700 שנה בערך). רק שני אחים 'צבעים' היו שמתפרנסים ממלאכת הצביעה. "וכל הקדוש מחבירו - חרב מחבירו". ירושלים עיר הקדוש והמקדש, שהיא מקודשת יותר מהכל, כשחרבה - חרבה עד הסוף. זה הכלל: כל דבר שהוא קדוש מחבירו אם ח"ו שולט בו חורבן - כשהוא נחרב הוא נחרב עד השורש. נחרב ונהרס עד הסוף⁶.

4. כשנוגעים במקום תפילין - צועקים צעקה גדולה ומרה

אמרו המפרשים מה שאמרו ר"ל במדרש (אוצר המדרשים עמוד תמג, וע"ע חולין קכז. וברכות נז): על רבי ישמעאל כהן גדול (ידוע כל המעשה בקינות לחשעה באב), שהיה יפה, וביתו של הקיסר (אותה מרשעת ארורה) רצתה שיקלפו את עור פניו, (לא סתם ימיתו אותו אלא תחילה יקלפו ממנו עור פניו), והוא שתק, (זה ייסורים אימים, ייסורים קשים עד למאד), אבל כשהגיעו להפשיט את העור של מקום התפילין הוא צעק צעקה גדולה ומרה, עד שמלאכי השרת אמרו עוד צעקה כזו יחזור העולם לתוהו ובוהו. מה הפירוש בזה? על הכל אנחנו שותקים. כל ייסורים שמייסרים את כלל ישראל, 'סביר וקביל', מקבלים ושותקים. אבל כשנוגעים במקום 'תפילין' - צועקים צעקה גדולה ומרה!

5. גזירת הגירוש על הרמב"ן מספרד ועלייתו לארץ ישראל

הרמב"ן ע"ה מגדולי רבותינו הספרדים בספרד וברצלונה, והמלך הספרדי הכריח אותו, להתווכח עם איזה מומר, עם איזה יהודי שהמיר דתו בענייני אמונות ודעות, הוא 'כפה עליו הר כנגית' עד שהסכים. הרמב"ן היה מוכרח להתווכח. אבל הוא ביקש בקשה אחת: שיאפשרו לו לדבר ככל אשר יעלה על רוחו, כל מה שהוא רוצה בלי שיפחד, בלי שיסתמו את פיו. וכך היה. המלך והכומרים שלו הסכימו שהרמב"ן יעשה את הוויכוח ויטען מה שירצה. קבעו את הוויכוח לשבעה ימים בארמון המלך הספרדי. ואותו מומר קם והתחיל לטעון כל מיני טענות, על ה' ועל משיחו, והרמב"ן סתר את דבריו והראה שכל דבריו בטלים ומבוטלים כעפרא דארעא, אין בהם 'לא שורש ולא ענף', 'הבל הבלים', עד כדי כך - כך כותב הרמב"ן בעצמו - שאחרי ג' ימים הכומרים ביקשו להפסיק את הוויכוח, הם אמרו שהטענות של הרמב"ן כל כך חזקות וכל כך ניצחות, עד שזה מערער להם את האמונה בדת שלהם. לכן הם רוצים להפסיק את הוויכוח. והמלך נתן לרמב"ן פרס של שלוש מאות דינרים.

אבל הם לא יכלו לסבול את זה שהרמב"ן ניצח אותם, שהרמב"ן סתר את כל דתם ואת כל אמונתם. אלא שהם אלו שביקשו, הם אלו שהכריחו אותו להתכחש איתם, מה יכולים לעשות לו? עשו כל מיני תחבולות ורשע עד שגזרו עליו 'גזירת גירוש' שהוא מוכרח לעזוב את ספרד. וכשראה הרמב"ן ע"ה שאין ברירה, עלה לארץ ישראל. הרמב"ן היה בזקנותו (בן שבעים שנה או קצת יותר), היה מוכרח לעזוב את ספרד, היכן שהוא גדל, הכין שהוא הרביץ תורה בעדרים. בספרד היה בית המדרש הגדול שלו. והיה מוכרח לעזוב את הכל ולעלות לארץ ישראל. ובא לארץ. ולדעת: בזמנם להגיע מקצה אחד לקצה שני, זה לא ברגע אחד, בשעתיים שלוש שעות. זה 'מסע' ארוך. כרוך בסיכונים. ועם כל התלאות וכל הטלטלות הגיע לארץ ישראל.

וכשהוא הגיע לארץ הוא כתב את המכתב המפורסם לבנו ר' נחמן שנשאר שם בספרד, והוא מתאר את ארץ ישראל. הוא הגיע לעכו, שם היה הנמל, שם הוא ירד, הוא הגיע בראש השנה, ונשאר שם ודרש בשיבה של חכמי הצרפתים בעכו (ע' דרשת הרמב"ן לראש השנה). ואחר כך הוא היה בגליל, כך הוא מספר באיגרת.

6. ותמיד אנחנו מביאים את הראיה הפשוטה, הר הבית שזה המקום המקודש ביותר שיש לנו, שם נצבר אפרו של יצחק אבינו ע"ה, ושם היה נסיון העקידה, ושם נח הקריב את הקרבן, שם היה בית המקדש ומקום קודש הקדושים, והנה לדאבוני הרב כשחרב כמה מיני טומאות בנו על גבו. כמה 'מסגדים' יש שם, וכמה 'בתי קברות' יש שם. כי כל הקדש מחבירו, אם ח"ו חרב - הוא חרב מחבירו. הוא יורד עד דיטא תחתונה.

כל זמן המקודש מחבירו - היצר פועל יותר ויותר

כך זה בקדושות - וכך זה בזמנים מקודשים. תדעו לכם כלל גדול בתורה: בזמן שהוא יותר מקודש, היצר עובר להרוס אותו ולקעקע ולהפיל אותו, (זה ידוע ומפורסם). אדם יתבונן ויראה את השבתות, את המועדים שלו, יתבונן⁷. ולדין אדם ייקח את 'חנוכה', איך חנוכה הזמן המקודש, מי שיראה דברי השל"ה הקדוש (מסכת תמיד אות קנב) כמה שהוא צווח, כמה שהוא מתמרמר מלבו הטהור, שצריך את הזמן הזה לנצל לתורה ולתעודה, בריבוי לימוד (וכדאי לראות דברי השל"ה בפנים)⁸.

קיום מצוה בימים מקודשים מעלתה גדולה יותר

מצוה שאדם עושה ביום שבת או בכל מועד מקודש, היא לא דומה למצווה שאדם עושה ביום רגיל, ביום חול. כך כותב רב סעדיה גאון ע"ה, 'הפרי מגדים' (מתן שכרן של מצוות חקירה ח) ועוד, כל גדולי עולם (ע' פלא יועץ ערך שבת, וע"ע בס' מגדים חדשים עמ"ס חגיגה סוף עמוד שפה והלאה), כיון שיש כאן את קדושת המועד, מצטרף כאן עוד מעלה. זה 'איכות' אחרת. [א"ה: וראה עוד דברי רבינו שליט"א בקונטרס 'נהורא דאליהו' (עמוד נד הערה ל). ע"ש]. וחלילה וחס - הוא הדין בעבירה. לכן צריך להמנע מלכעוס בימים הללו, צריכים להיזהר מליצנות בימים הללו. הזמן הזה צריך שיהיה רק לתורה. 'מאי חנוכה? דתנו רבנן!'. זה היסוד: להוסיף בלימוד, להוסיף בתורה. כיון שכך נקבע המועד.

'לשכחם תורתך' - עיקר הגזירה על תורה שבעל פה

הגזירה של היוונים הייתה 'לשכחם תורתך'. ולשון 'שכחה' נופל על תורה ש'בעל פה', שאותה דייקא ניתן 'להשכיח', אבל תורה 'שבכתב' אי אפשר 'להשכיח', שהלא 'בכתב' היא (החיד"א בספר דברים אחדים דרוש לב). וכנגד זה שרצו לבטל תורה שבעל פה - צריכים להרבות בעסק התורה שבעל פה בימים אלו. עיקר הגזירה של היוונים כתוב בקדמונים - הרמב"ן ואבודרהם ועוד - שהיא הייתה על לימוד תורה, ודוקא על תורה שבעל פה (כמו שאמרנו), על תורה שבכתב הם לא התנגדו, רק על 'תורה שבעל פה' הם גזרו⁹. כי בלי תורה כלל ישראל בטל ומבוטל! לכן דבר ראשון מה הם

7. מעלת לימוד תורה בשבת קודש

המקובלים אומרים - כך מביא ה'בן איש חי' ע"ה (ש"ש הקדמה לפרשת שמות) - שלימוד תורה שעה אחת ביום שבת קודש שווה לאלף שעות בימי החול. אדם שלומד 'שעה אחת' תורה בשבת - כאילו למד אלף שעות בחול. צריכים מיד להוסיף ולומר: שגם 'ביטול תורה' של שעה בשבת זה כמו של אלף שעות בחול. (גם את זה צריך לדעת). שאדם יראה איך השבת שלו עוברת? אדם יתבונן ויראה מה הוא עושה בשבת? (אמר פעם מישור, שה'שבת' שלו מתבטאת בשני דברים: ארוחה - ארוכה, ושינה עמוקה... זה שבת קודש. וזה רק דוגמא קטנה).

8. א"ה, זו לשון השל"ה הקדוש שם: תוכחת מוסר לחנוכה, יחשוב שעיקרו נתקן להלל ולהודות להשם יתברך, על כי היוונים חשבו לבטל תורה ומצוות. אם כן הימים הקדושים האלה, ראויים ביותר להתמדת תורה מבשאר הימים, כי תלמוד תורה נגד כולם (פאה פ"א מ"א). ובעונותינו הרבים רוב העולם נוהגים בהם ביטול תורה, והולכים אחר ההבל. ומה שרבותינו הקדמונים פסקו ישיבה בימים ההם, עשו בשביל הנערים שיחזרו ויחזרו על תלמודם מה שלמדו, שיהיה שגור בפייהם. על כן השומע ישמע ויתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ובמצוות. עכ"ל.

9. אדרבא תלמי מלך מצרים (שהיה יווני כידוע), הוא ביקש שיתרגמו את התורה, לקח יותר משבעים זקנים ולכל אחד נתן חדר, ונתן לו את התורה, ואמר לו בבקשה תתרגם לי ליוונים, וכולם היו צריכים לתרגם את תורתנו הקדושה ליוונית, והוא הושיב אותם בשבעים חדרים, כדי שלא יוכלו להתייעץ זה עם זה, והיה נס מן השמים שכולם תרגמו בדיוק באותה לשון ובאותה שפה, ואפילו באיזה מקומות שעשו שינוי מפני דרכי שלום, הקב"ה דאג שכולם שינו אותו דבר. ניסים וניסים היה שם (כמבואר במגילה ט).

10. ולמעשה אם אין תורה שבעל פה - מה נבין בתורה שבכתב? הרי אי אפשר להבין תורה שבכתב בלי תורה שבעל פה! מצוה אחת מהתורה אי אפשר להבין ולקיים בלי תורה שבעל פה (וראה בהקדמת הרמב"ם ז"ל ל"ד החזקה).

11. על ידי עקירת תלמוד תורה - משתכחת התורה

אמר החפץ חיים ע"ה (וגם תלמידו ר' אלחנן וסרמן זצ"ל מביא את זה), ראינו, באותם שנים שלוחלביםקי מלך, בתקופת הקומוניזם הבלושביקים, סגרו ברוסיה - (שהיה שם את הריבוי היהודי גדול, שלוש מיליון יהודים) - את כל מוסדות התורה, תלמודי תורות, ישיבות, הכל. לא השאירו מקום אחד של תורה. מקוואות

גזרו - על תורה. ודבר זה רואים בחוש: כל צורך שעמד על כלל ישראל בנקודה הזו דוקא ניסה לפגוע, דבר ראשון לסגור תורה. שלא תהיה תורה בכלל ישראל¹².

לשכתם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך - עיקר הגזירה על החוקים דייקא

ובתפלת 'על הניסים' אנו אומרים: 'לשכתם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך'. וכבר הסברנו (בשנים קודמות) שכאן לא נאמר כמו בשאר המקומות בגמרא ובמדרשים 'להעבירם ממצותיך'. אלא 'להעבירם מחוקי רצונך'. היוונים התנגדו במיוחד לענין של 'חוק'. לענין של חוקים. למה? כי כשאדם מקיים את המצוות שהם בגדר 'חוק', שהם מצוות ללא סיבה וללא טעם¹³, ואת זה היוונים לא יכלו לסבול. להעבירם מחוקי רצונך. לא רק ממצותיך, אלא מחוקי רצונך. ואיזה מצוות הם ביטלו היוונים? על מה יצא הקצף? על מה יצא עיקר הגזירה? על 'חוקים'. 'שבת', 'מילה', 'ראש חודש', שגזרו לבטל ענין המועדות מכלל ישראל. ובעל הטורים (בראשית כו כב) מוסיף בשם מדרש רבותינו: מקוה. הם גזרו לבטל את המקוה, שנשות ישראל לא יטבלו במקוה. אין טהרה בכלל ישראל. למה גזרו דוקא על זה? כיון שבמצוות הללו, ארבעה מצוות הללו, שבת¹⁴ מילה¹⁵ ראש חודש¹⁶ ומקוה¹⁷, מתבטא

נסגרו, בתי כנסיות סגרו. אין 'שוחטים' ואין 'מוהלים'. כלום. כך עקרו את התורה. ותוך זמן קצר, פחות משנות דור, (כ-20 שנה), כבר נשתכחה תורה מרוסיה. כשאין תורה - יש ירידה מיידית.

וסרתם - ועבדתם!

בזמן בית ראשון, היו שבעים שנה בגלות. שבעים שנה זה לא הרבה. וכיון שהיו מנותקים מתורה, הגיעו למצב נורא: בנו של כהן גדול התחתן עם גויה! בנו של כהן גדול, פירושו של דבר שאם אביו היה מת מי היה עכשיו צריך לעבוד במקדש? הוא. ועם מי הוא נשוי? מי אשתו, גויה. כך כתוב בספר עזרא ונחמיה. איך אפשר להגיע למצב כזה? בלי תורה כבר אין קושיות, יכול לרדת עד שאול תחתית ועד בכלל. אם מנותקים ממרכזי תורה - גמרונו. 'וסרתם ועבדתם' (דברים יא טז), אומר רש"י, כיון שסר אדם מן התורה, מיד הולך ונדבק בעבודה זרה. זה מיד, לא צריך הרבה זמן, 'כהרף עין', 'תוך כדי דיבור'. [א"ה: וראה עוד דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ד (פרשת ויצא תשע"ט, עמוד ז. ע"ש)].

12. אחז, שהיה מלך רשע מרושע, הגמרא מעידה (סנהדרין קג:) על רשעותו שהתיר את הערוע וכו'. ולמה נקרא שמו 'אחז'? שאחז בתי מדרשות (ירושלמי סנהדרין פרק י ה"ב, וע"ע סנהדרין קג:). אמר אחז: 'אם אין גדיים, אין תישיים' (ירושלמי שם). אני יסגור את הישיבות, אני יסגור תלמודי תורות. ממילא אין 'תורה', וכלל ישראל יילך לאבדון. וכל האומות תמיד פגעו בזה. בתורה.

13. 'חוק' כידוע זה כמו שאומר רש"י (בראשית כו ה, שמות טו כו, ויקרא יח ה, יט יט, וקהלת ב ג, וברכות לג:) והרמב"ן (ויקרא יט יט, ודברים ד ד), 'חוק' זה המצווה שנצטוו בה ולנו לא נתגלה הטעם, אנתנו לא יודעים מה הטעם. כמו 'שעטנ' ופרה אדומה, 'כלאים'. אדם לא יכול להגיד טעם בדבר: למה אסור ללבוש שעטנ' מה הטעם, ילבש צמר ופשתים יחדיו, מה הבעיה בזה? מה רע בזה? זה 'חוק'. הקב"ה יודע את הטעם, אבל לנו הוא אמר את המצוות ולא גילה לנו את הטעם.

'שבת' - זה 'חוק'

14. 'במכילתא' (פר' בשלח מסכתא דויסע פרשה א), דרשו רבותינו על הפסוק 'שם שם לו חוק ומשפט ושם ניסהו' (שמות טו כה), דורשת המכילתא: חוק אלו השבתות. אין בזה טעם מיוחד. אתה צריך לשבות כל יום שביעי. זה חוק. כלל ישראל חייב להיות כפוף לחוקים. וזה הכאיב ליוונים, לכן הם ביטלו את זה.

'מילה' - זה 'חוק'

15. 'מילה' זה 'חוק', אנתנו אומרים בברכה של מילה: 'אשר קידש ידי מבתן, ו@84חוק בשארו שם'. גם מילה זה חוק. מה הטעם שלוקחים תינוק בן שמונה ימים ופועים אותו, במקום עדין, ויש בזה סכנה, מה הטעם בדבר הזה? 'חוק'. ולכן גזרו היוונים לבטל את זה.

'ראש חודש' - זה 'חוק'

16. 'ראש חודש' זה חוק, בנוסח הברכה בתפלת 'מוסף' של 'ראש חודש' אנתנו אומרים: 'חוקי ראשי חודשים להם קבעת'. הרי שאף ראש חודש הוא בחינה של 'חוק'. לכן גם את זה הם ביטלו.

'מקוה' - זה 'חוק'

17. 'מקוה' זה חוק, הרמב"ם (בסוף הלכות מקואות) כותב שהטהרה והטבילה מכלל

ה'חוק' של כלל ישראל, שכלל ישראל כפופים לחוקים של תורתנו. ומפני כך תיקנו רבותינו בתפלת 'על הניסים': 'להעבירם מחוקי רצונך'. זה הפריע עד למאד ליוונים. אם היו מקיימים מצוות עם 'סברא', עם 'טעם', יכולים להבין. 'חכמת יו' היא חכמה לסברא, להבין טעם בדבר¹⁸. לכן יצא הקצף על חוקים. כי בחוק בולט הענין שעם ישראל משועבד לבורא יתברך. הוא לא חוקר חקירות, מה שאומרים לו - הוא עושה. בלי להוסיף ובלי לגרוע¹⁹. וזה עיקר המצוה²⁰. 'חוק' זה ציווי של הבורא: תקיים בלי תוספת ובלי מגרעת. תקיים מה שנצטווית. וזה מה שהפריע ליוונים, הרי אין לזה הבנה, לכן גזרו לבטל את זה.

'לשנה אחרת' קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל ובהודאה

צריכים לדייק בלשון הגמרא: 'לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל ובהודאה'. כבר שאלו את זה המפרשים: מה זה 'לשנה אחרת'? למה בית הדין הגדול של החשמונאים היה צריך להמתין לעוד שנה כדי לקבוע את חג החנוכה בהלל ובהודאה, (שאומרים בשמונה ימים הלל, ואומרים בהודאה על הניסים), למה צריכים לחכות לשנה הבאה?

בכל שנה מתחדשת ההארה של 'נס חנוכה'

אמרו המפרשים דבר נפלא, במסגרת של ה'ניסים' יש שני מהלכים, יש נס שקורה והוא בוקע וחודר לתוך מערכת הזמן. שבכל שנה ושנה מתחדשת אותה ההארה של הנס שהיה. ויש ניסים לזמנם. והמתבונן יראה כך, הרבה נצחונות שכלל ישראל ניצח, (ולא בכח הזרוע), אלא בכח עזרה מן השמים, כמו

החוקים הם. גם זה 'חוק'. לכן גם את זה הם ביטלו.

18. הרמב"ן ע"ה (ויקרא טז יז, ובדרשת תורת ה' תמימה עמוד קמז) כותב על אותו יונוי ערל שהגיס בדעתו שכל דבר שהוא לא יכול להבין אותו בדעתו זה בטל ואיננו. זה 'חכמת יו'. כל דבר שאי אפשר לתפוס בהבנה, ב'שכל', הרי שהוא בטל.

איסור 'בל תוסיף'

19.

יש לנו מצוה בתורה שאסור להוסיף 'בל תוסיף' (דברים ד ב). וכבר עמדו על זה מה רע בתוספת? אם אדם אוהב את הבורא יתברך ורוצה לשבת ב'סוכות' לא רק 'שבעת ימים' (ויקרא כג מה), אלא הוא רוצה לשבת 'חודשיים'. מה רע בזה, מה עוול יש בזה? 'מצה' הוא מוכן לאכול לא רק שבוע אחד (שמות יב טו), אלא הוא יאכל חודש. הוא אוהב את המצוות, רוצה לקיים הרבה מצוות. יש לאו, מי שעובר ועושה את זה מקבל 'מלקות'. כך אומרת הגמרא (ר"ה כה:): מי שישן בשמיני בסוכה מלקים אותו. (לוקחים אותו לבית דין ונותנים לו מלקות). ומדוע? הרי הוא אוהב את הסוכה, אומר: 'אני אוהב את הסוכה לא יכול להפרד ממנה, אני רוצה לצאת אבל אני נעצר.. לא יכול..'. 'בל תוסיף'.

משלו הנפלא של המגיד מדובנא ע"ה

הזכרנו פעם דברי המגיד מדובנא (כך אומרים העולם בשמו), שהוא הביא את המשל המפורסם, משל נפלא (כולם מכירים את זה, אני אומר את זה בקיצור נמרץ), על אותו אחד שעבר דירה, והגיע למקום החדש שלא היה שם, התחיל להתארגן ולהכין את הבית וכו', נכנס לשכ' ממולו דופק בדלת ואומר לו: 'תעזור לי, אני עדיין חדש, אין לי את כל הכלים' ואת כל הדברים, אני מבקש ממך 'מטאטא', שכחתי להביא, הביא לו בהשאלה 'מטאטא', הוא טאטא את הבית, והחזיר לו את המטאטא בצירוף 'מברשת'. שאל אותו: 'מה זה 'מברשת' הזו?', אמר לו: 'המטאטא' שלך היה 'מעובר' והוליד אצלי 'מברשת', הבאתי לך אותה... שמה מאד: 'מברשת בחינם? למה לא?'. וכן על זה הדרך, ביקש כמה כוסות, נתנו לו כמה כוסות, והחזיר לו את הכוסות שקיבל עם עוד כוסית קטנה. שואל אותו: 'מה זה?', אמר לו: 'אחד מהכוסות שלך היה 'בהריון' וילד אצלי בשעה טובה ומוצלחת, תקח בחזרה. אחר כך אמר לו לשכן: 'אני עושה 'חנוכה הבית', אני מבקש את המנורה הגדולה שלך, 'מנורת זהב', לסעודה. אמר לו: 'תתקח, בשמחה'. חשב לעצמו: 'מי יודע מה זה 'וליד' אצלו..', עבר יום יומיים, ולא החזיר את המנורה, שאל אותו: 'מה קרה? איפה המנורה שלי?!', אמר לו: 'מתה עליה השלום..'. שאל אותו: 'מנורה מתה?!', אמר לו: 'אם 'מטאטא מוליד' אז 'מנורה מתה'.. זה המשל הידוע. ללמדך: אל תוסיף. אם תבוא להוסיף - תגרע.

20. עיקר ה'יראת שמים' זה הדקדוק בהלכה בלי תוספת ובלי מגרעת [א"ה: ראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס תפארת חיים (עמוד סא). עש"ב].

שאמרנו, כמו מלחמת 'גדעון'²¹, לא שמענו שקבעו על הנס הזה 'חג'. (יום גדעון נקרא לו...). למה אין על זה 'חג'? הרי גם זה 'נס'. גם אצל חזקיה במלחמה עם 'סנחריב' שהיה נס גדול²², ולא שמענו שעשו מזה 'חג'. אבל כאן מלכות חשמונאי נצחו ועשו מזה מועד. 'חנוכה'.

אלא יש שתי מערכות של ניסים, יש נס שהיה לזמנו, עברה שנה וגמרנו, הוא לא נכנס ולא פגע ולא בקע את 'מערכת הזמן' שיהיה בכל שנה ושנה, אותה 'ההאר' תתחדש כל שנה מחדש, זה היה רק לזמנו. אבל יש ניסים שהם נכנסים ל'מערכת הזמן', וכל שנה מתחדשת אותה 'ההאר' כמו שהיה באותו עת שהתרחש הנס, לכן זה היה הספק של כל בית חשמונאי, אם נס חנוכה זה נס לזמנו, או נס שנכנס ל'מערכת הזמן'. מתי אפשר לבדוק את זה? לשנה אחרת. הם חיכו לשנה הבאה, לראות האם מתחדשת אותה 'ההאר' של הנס של חנוכה, וראו שאכן כן, מתחדשת אותה 'ההאר' מחדש, לכן קבעו בהלל ובהודאה. כל שנה מחדש מתחדשת 'ההאר' שהייתה בתקופת נס חנוכה.

ימי החנוכה אינם 'יומא דפגרא'

'מאי חנוכה? דתנו רבנן', תשב ותלמד בזמן הזה, זה לא 'יומא דפגרא', זה לא זמן למנוחה ולהפסקות. יש יצר הרע שגורם לאנשים שהם מבזבזים את הזמנים המקודשים, 'שה"י פה"י' (מגילה יג). למה? כי כל הקדוש מחבירו חרב מחבירו. יש כאלה אומרים: חנוכה בא, ברוך ה', מחפשים 'טוילים', מחפשים 'שמחות', כל מיני דברים בטלים. אדרבא צריך את הזמן הזה של נצחון של 'תורה שבעל פה' כנגד חכמת יון, צריך לנצל יותר לתורה ולתעודה. יותר קביעות בבתי מדרשות. יותר תורה שבעל פה ללמוד. זה הזמן. זה המהות של 'חג החנוכה'. (אבל לא כמו שראיתי לפני שנתים מודעה, ותיארו את 'חג חנוכה', 'חול המועד חנוכה', חשבת: מה הטעם של אלה שעשו את המודעה וקראו לזה 'חול המועד'? אולי בשביל לפזרם מלהגיה תפילין. היה קשה להם להגיה תפילין לכן עשו 'חול המועד חנוכה').

הודאה לה' יתברך על ידי עסק התורה

בהודאה על נס חנוכה, צריכים לזכור את הישועה הגדולה שעשה ה' עמנו. צריכים להודות לה' יתברך. ואין לך הודאה יותר מאשר עצם לימוד תורה. שזה ההודאה הכי גדולה. אדם יושב ולומד את התורה שהם ביקשו לעקור ולגזול מאיתנו. בזה צריך להשתדל יותר. כל אחד ואחד. בימי חנוכה לא לצאת לכל מיני 'שמחות' שלא שיערום אבותינו, אלא לשבת כל אחד בתוך ביתו, עם בניו, עם בני משפחתו, אחרי הדלקת הנר לשבת, ולספר ולשבח ולהודות וללמוד. ללמוד את כל 'הלכות חנוכה' יכול לקחת כמה שנים עד שאדם יגמור את הכל, יש הרבה פרטים, והרבה לימודים, ואדם מבטל את הזמן ח"ו בכל מיני דברים של בטלה. איך ייתכן? הזמן הקדוש הזה. צריך כל אחד ואחד מאיתנו לדעת את גודל ההפסד, את גודל הנזק שאדם לא מנצל את זמנו לתורה. בפרט בימים המקודשים הללו. (כמו שאמרנו). היצר הרע עובד במלא כוחו לקחת את זה מהאדם. אפילו אם ייקח חלק די לו בזה.

'תחילת מפלה שינה'

במדרש (בראשית רבה פר' יז ס"ה) אצל אדם הראשון על הפסוק: 'ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן' (בראשית ב כא), כתוב במדרש: תחילת מפלה - תרדמה. תחילת 'מפלה', דהיינו, כשיש 'מפלה' ח"ו, במה זה מתחיל? שאדם רדום. כשאדם 'חולם'. ישן. הוא לא 'ח' וממילא זה ח"ו 'המפלה'. ובמדרש שם (ס"ה ו) מובא מעשה שסיפר רבי תנחום בר מריון שהוא הלך פעם לרומא, לעיר 'רומא', והוא אומר שהוא למד מוסר גדול מהכלבים של רומא. מה אפשר ללמוד מה'כלבים'. הוא ראה שיש אחד שעומד ברחובה של עיר, עם העגלה שלו ומוכר כל מיני דברים, כל מיני 'עוגיות' כל 'מיני מזונות', והכלבים באים ורוצים 'ליטול חלק בראש', מה הם עושים? עומדים כמה כלבים לידו, לא עושים כלום, רק 'מנמנמים'. כל אחד מהם 'מנמנם' וראשו 'נשטט'. הוא 'מפהק'. (פיהוק מדבק 'פיהוק': אדם רואה את חבירו 'מפהק' גם הוא 'חוזר וניעור'.. איני יודע מה הטעם...). עד שהם רואים שבעל העגלה ראשו נשטט ומנמנם, ולזה הם מחכים. מיד הם קופצים, הופכים לו את העגלה, ו'סוחבים' לו שתיים-שלוש 'בייגלה' ובורחים כל עוד רוחם במ. כשהוא קם ורואה עגלה הפוכה, מיד הוא מגרש אותם, מקלל אותם, ודבר ראשון שעושה, הוא סופר כמה הפסד יש ל'י? כמה הפסדתי היום? סופר, ואומר: 'ברוך ה' יתברך שמו, סך הכל גנבו שלוש 'בייגלאך'. כפרת עוונות'. מתפייס ונת. זה הטעות הכי גדולה! כמה הם רצו לגנוב? שלוש. וכמה הם גנבו? שלוש. כך זה היצר. בא לאדם ושר לו 'שיר ערש' באמצע היום, (לא בלילה...), בעדינות ובמתינות, מרדים אותו, ומנמנם, וכך הוא חוטף ממנו מה שהוא חוטף. אחד כך אדם אומר: 'ברוך ה' לא הפסדתי, אמנם לא התפללתי בציבור, אבל התפללתי...'. (וכן על זה הדרך, כל אחד יעשה את החשבון לבד). אבל הוא לא יודע כי מה שרצה היצר - זה לקחת את הדברים שהוא לקח. (רק שהוא לא יתפלל בציבור, הוא לא רצה שהוא לא יתפלל בכלל...). צריך לדעת: אסור לוותר לו. אסור לוותר ליצר הרע כלל.

הוא הדין בימי חנוכה. לא לוותר כלום. לא יאמר אדם: 'יום ראשון יילך, כפרה'. אבל השאר אני כבר אנצל. לא כך! אלא לעמוד בתוקף. 'תחילת מפלה תרדמה'. אסור להיות רדום. כשאדם רדום בא (מה שנקרא) 'המחדל': 'למה קרה מה שקרה?' היה 'מחדל'. לא היו 'ב'כוננות', היו 'רדומים'²³. ובפרט בחג הזה, אסור לבטל רגע אחד, צריך לנצל לתורה את כל הזמן הקדוש הזה. 'מאי חנוכה? דתנו רבנן'. ה' יהיה בעזרנו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

23. הנהגות בעבודת ה' של 'הסבא מקעלם ע"ה

'הסבא מקעלם ע"ה', (היה מלאך ה' צבאות, תלמידו המובהק של ר' ישראל סלנטר ע"ה), חתנו עלה לא"י (כמדומני לביקור בארץ), שאלו אותו גדולי ירושלים, גדולי הרבנים כאן: 'תתאר לנו מי זה חמיר, תן לנו איזה תיאור 'ח' 'מוחש' שנדע מה הגדלות שלו, שכל הגולה רועשת ממנו, כולם משבחים ומהללים אותו!'. אמר להם: 'אני אספר לכם סיפור משל, ומזה אתם תבינו את גדלותו של חמי. תארו לעצמכם: 'נמר', נמר ח', נכנס כעת לבית המדרש' כאן.. אורך 2 וחצי מטר, לא עושה כלום, רק מחיך.. אדם ייתאר לעצמו בחיות איך הוא נראה הנמר הזה, ואיך שהוא 'מפהק'.. ואיך העיניים 'בורקות' ואיך 'השפם' שלו וה'זנב' שלו מרומם.. וכשהוא שואג איזה 'פחד' 'חיל' 'חלחלה' אוהז את האדם. אם יש כזה נמר, ואומרים לאדם (לא פחות ולא יותר): 'קח המשכונות בידך, אתה מתבקש לעלות ולרכב על הנמר, זה התפקיד שלך..'. אדם עולה על 'סוס' מיוחד, על 'נמר' על אחת כמה וכמה.. איך הוא יעמוד, באיזה 'כוננות', ברמ"ח איברים ושס"ה גידים שלו, כולם בחיות, רגע אחד הוא לא 'נמנם', הוא תופס את המשכונות ב'חיל' וב'רעדה' וב'מתח', כל הזמן הוא יושב ב'כוננות', יושב ובדק שלא יהיה איזה בעיה. כי זה 'נמר'. זה המשל. והנמשל: זה חמי. כך הוא רכב על היצר שלו. כך הוא השיב לגדולי ירושלים. הוא לא נתן לו ליצר איזה רגעים בשבילו, 'את זה תיקח לעצמך', 'אני עיף היום', 'אני חולה עכשיו', (או: 'אני צריך להיות חולה עכשיו..'). אלא כל הזמן ב'כוננות', לא נותן רגע אחד בלי להתבונן, בלי לבדוק. למה? כי כמו שאמרנו: 'תחילת מפלה תרדמה'. השי"ת יצילנו אמן.

21. כשגדעון יצא למערכה עם 'מדין', עם 'עמלק', הפסוק מעיד בספר שופטים (ז) (יב) שהצבא שלהם היה כחול הים אשר לא יספר מרוב. והוא יצא למערכה עם עשרת אלפים חיילים (שופטים ז ג), והקב"ה אמר לו זה יותר מדאי, זה הרבה, צריכים לעשות בחינה, ברידה, ולבדוק מי כרע לבעל ומי לא. והיה צריך להשקות אותם, ולבדוק אם הוא מלקק או לא (שם ד). ובסוף נשארו לו שלוש מאות חיילים מתוך עשרת אלפים (שם ו), ויצאו למערכה ונצחו. הוא בא בחצי הלילה עם השופרות, ביד האחד שופר ביד שניה היה לפיד והכד, ושלוש מאות שופרות בחצי הלילה, כשכולם יושנים, תקעו בבת אחת 'תקיעה שברים תרועה תקיעה', (אדם ייתאר לעצמו כשהוא ישן ושומע שלוש מאות שופרות, לא אחד...), איזה בהלה הייתה שם, קמו כל הצבא של המדיינים, וכל אחד הכה בשני ועשו שם 'סיום' גדול.

22. הזכרנו את זה (באחד השיעורים), מה שבא 'סנחריב' עם 185 אלף 'ראשי גיסות' וכולם מתו בלילה אחד, על ידי המלאכים שבאו. היה נס גדול. [א"ה: ראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ה (פרשת וישלח תשע"ט עמוד יח בהערה). ע"ש].